

¹ŁUKASZ KAJTOCH, ²AGATA PIESTRZYŃSKA-KAJTOCH

¹*Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN
Towarzystwo Przyrodnicze Bocian*

²*Instytut Zootechniki, Kraków-Balice
Towarzystwo Przyrodnicze Bocian*

Awifauna środkowej części Beskidu Wyspowego – propozycje ochrony

Wstęp

Badania ornitologiczne w Karpatach Zachodnich prowadzono dotychczas głównie w Gorcach, Pieninach i na Babiej Górze (Bocheński 1960, 1970, Brożek 1980, Głowaciński 1991), a także Pogórzu Wielickim (Kajtoch 2002). Zainteresowanie ornitologów Beskidem Wyspowym było niewielkie, głównie z powodu dużej gęstości zaludnienia i wynikającego z tego znacznego przekształcenia środowiska naturalnego. Jednakże na terenie tym zachowało się wiele miejsc o dużym stopniu naturalności. Głównym celem badań była weryfikacja i uzupełnienie stanu dotychczasowej wiedzy dotyczącej awifauny wszystkich typów środowisk Beskidu Wyspowego w ciągu całego roku. Opracowanie miało wykazać jakie środowiska i miejsca na tym obszarze powinny być szczególnie chronione w celu zachowania ich zespołów ptaków.

Teren badań

Beskid Wyspowy (1000 km²) (ryc. 1) stanowi część zewnętrznych Karpat Zachodnich (Kondracki 2000). Składa się on z wielu izolowanych od siebie masywów górskich. Wysokości

szczytów wynoszą od ok. 450 do 1171 m n.p.m. (Mogielica). Pozostałe wzniesienia mające powyżej tysiąca metrów n.p.m. to: Ćwilin, Jasień, Modyń, Luboń Wielki i Śnieżnica. Przez teren ten przepływają liczne rzeki (Raba, Łososina, Kamienica, Stradomka i Dunajec), z których większość została częściowo uregulowana po powodzi w 1997 r. Znacznie zubożyło to różnorodność środowisk nadrzecznych (Kajtoch i in. 2005). Większość obszaru porastają różnowiekowe lasy bukowo-jodłowe, świerkowe, jaworowe i olsy stanowiące ponad 40% całkowitej powierzchni. Liczne są podszczytowe polany górskie (borowczyńska) oraz mokradła i pastwiska na przełęczach w rejonie dorzecza górnej Łososiny. Tereny skaliste (ostańce, gołoborza, kamieniolomy) są nieliczne. Pozostały obszar zajmują łąki, pola uprawne, sady i tereny zabudowane. Badania prowadzono w środkowej części Beskidu Wyspowego między doliną Stradomki na północy a doliną Kamienicy na południu (ryc. 1.) (ok. 300 km²). Obszar ten obejmuje części powiatów: limanowskiego, bocheńskiego oraz myślenickiego. Szczegółową inwentaryzację wykonano na dwóch powierzchniach próbnych, reprezentujących środowiska typowe dla Beskidu Wyspowego. Pierwsza „Mogielica” (40 km²) obejmowała masyw Mogielicy i Jasienia sąsiadujący z Gorcami (ryc. 1). W jej skład wchodziły: lasy (ok. 80% powierzchni), górskie polany, pastwiska, dolina górnej Łososiny oraz przyległe tereny rolnicze i zabudowa wsi Pólrzeczki. Druga „Tarnawka” (10 km²) znajdowała się na granicy z Pogórzem Wiśnickim, nad przełosem Tarnawki (ryc. 1). Składały się na nią: górskie lasy (ok. 60% powierzchni), łąki, tereny uprawne, dolina rzeki Tarnawki oraz zabudowa części wsi Tarnawa.

Metodyka

Obserwacje terenowe prowadzono w latach 2000-2005, przy czym dokładne i systematyczne kontrole „Mogielicy” odbyły się w latach 2001-2002 i 2004-2005, a „Tarnawki” w latach 2004-2005. Obserwacje wykonywano w ciągu całego roku na obu powierzchniach 1-3 razy w każdym miesiącu, we wszystkich typach środowisk (ok. 100 kontroli „Mogielicy” i ok. 50 kontroli „Tarnawki”). Każda kontrola trwała 3-5 godzin w okresie nielegowym i od 5 godzin do dwóch dób w sezonie lęgowym.

Dodatkowo przeprowadzono nieregularne kontrole pozostałej środkowej części Beskidu Wyspowego. Stosowano kartograficzne metody liczenia ptaków (Tomiałojć 1980, Domaszewski i in. 1984). Wykonano również kilkakrotnie tropienia zimowe, głównie kuraków leśnych. W celu wykrycia stanowisk gatunków nocnych w okresie od września do listopada i od lutego do czerwca, przeprowadzono 1-2 razy w miesiącu kontrole całonocne (metodą stymulacji głosowej) na każdej powierzchni. Kryteria gniazdowania wszystkich gatunków przyjęto za Polskim Atlasem Ornitologicznym (PAO) (1988). W tekście przyjęto następujące skróty: (●) – lęgowy; (○) – prawdopodobnie lęgowy; (*) – możliwie lęgowy (wg PAO 1988). Wykorzystano również obserwacje innych osób zaznaczając ich autorstwo w tekście. Dla dokładniejszego opisu tutejszej awifauny podano informacje zawarte w literaturze (Walasz, Mielczarek 1992, Walasz 2002, Tomiałojć, Stawarczyk 2003) oraz uzyskane z kartoteki Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego. Wszystkie prezentowane obserwacje wymagające akceptacji Komisji Faunistycznej uzyskały ją. W czasie badań używano lornetek (parametry 12X50, 8-32X50 i 10X50), magnetofonu i głośnika.

Wyniki

Awifaunę środkowej części Beskidu Wyspowego dotychczas reprezentowało ok. 140 gatunków ptaków w tym 116 gatunków lęgowych lub prawdopodobnie lęgowych oraz dalszych 13 możliwie lęgowych. Odnotowano tutaj zimowanie ok. 53 gatunków ptaków, a 10 gatunków spotykanych jest tylko w trakcie przelotów. Liczebności i zagęszczenia gatunków dokładnie zbadanych na obu powierzchniach przedstawiono w tab. 1. Poniżej scharakteryzowano wybrane gatunki:

Bocian czarny *Ciconia nigra*. (●) Spotykany w większości kompleksów leśnych w pobliżu dolin Stradomki (k. Krzesławic), Łososiny (na „Mogieliczy” w 2004 r. – K. Nowak) i Tarnawki (k. Tarnawy), gdzie obserwowano rodzinę w 2004 r.

Bocian biały *C. ciconia*. (●) Występował nielicznie i lokalnie wzdłuż dolin Stradomki, Tarnawki i Łososiny. Najwyżej położone gniazda znajdowały się w Skrzydłnej i Jurkowie (ok. 500 m n.p.m.).

Czapla siwa *Ardea cinerea*. (*) Na „Tarnawce” regularnie przebywało kilka osobników w sezonie lęgowym. Przelotna na Łososinie, nie stwierdzono zimowania.

Nurogęś *Mergus merganser*. (o) W 2005 r. na „Tarnawce” stwierdzono 2 pary, a w pobliskich łąkach nad Tarnawką i Stradomką (na Pogórzu Wiśnickim) dalsze 3-4 pary (Kajtoch, Piestrzyńska-Kajtoch 2005a).

Trzmielojad *Pernis apivorus*. (o) Występował nielicznie na całym terenie, najwyżej spotykany na „Mogielicy”, w tym tokujące ptaki w 2002 r.

Orzełek *Hieraaetus pennatus*. (o) W dniu 21.05.05 widziano 1 os., a 4.06.05 1 parę terytorialnych ptaków widziano na terenie Pieninek k. Skrzydłnej (Komisja Faunistyczna nr 8596 i 8597, 2005 r.).

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina*. (o) Stwierdzono 1-2 pary na „Mogielicy” w 2001 i 2004-05 r., gdzie obserwowano m.in. rodzinę 20.08.01, a także na Łopieniu w 2005 r. Przelotny – 1 os. na „Tarnawce” 28.03.02.

Orzeł przedni *A. chrysaetos*. (●) Jedna lęgowa para występowała w Nadleśnictwie Limanowa (informacja z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie).

Pustułka *Falco tinnunculus*. (●) Pojedyncze pary spotykano w krajobrazie rolniczym, powyżej 800 m n.p.m. jedyna para lęgowa na Mogielicy. Nie stwierdzono zimowania.

Kobuz *F. subbuteo*. (●) Występował na całym obszarze ale w dużym rozproszeniu, pod Jasieniem widziano lotne młode w 2004 r. (K. Nowak).

Jarząbek *Bonasa bonasia*. (●) Gatunek nieliczny w lasach na „Tarnawce”, dużo liczniejszy na „Mogielicy”, gdzie widziano m.in. parę z pisklętami (20.05.04).

Głuszec *Tetrao urogallus*. (o) Obserwowany na północnym i wschodnim stoku „Mogielicy” m.in. kogut 20.09.01 oraz kury: 3.11.02, 5.12.05 i 27.12.05. Kilkakrotnie tropy w okresie zimowym. Gatunek ten był także współcześnie obserwowany przez leśników (informacja z Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Krakowie).

Cietrzew *T. tetrix*. (o) Występował w rejonie Wilczyc (obserwacja koguta 29.06.05), na Jasieniu (obserwacja koguta 18.08.05), a także pod Mogielicą w Słopnicach, gdzie w dniu

3.12.05 znaleziono tropy i ślady. Jako lęgowy podawany w okolicach Łopienia i Mszany (Walasz 2002).

Nieoznaczone kury głuszca lub cietrzewia obserwowano kilkakrotnie na „Mogielicy”: dwie 16.03.02, dwie 30.10.04, jedna 28.05.05 oraz jedna na Jasieniu 16.04.05.

Czajka *Vanellus vanellus*. (○) Obserwowano 1 parę na „Tarnawce” w sezonie lęgowym w 2005 r.

Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*. (○) Podawany jako lęgowy z doliny Kamienicy (Głowaciński 1991).

Rybitwa zwyczajna *Sterna hirundo*. (○) Stwierdzona w dolnej i środkowej części doliny Łososiny w sezonie lęgowym.

Płomykówka *Tyto alba*. (*) Słyszany 1 os. na „Tarnawce” w dniu 08.04.05.

Puszczyk uralski *Strix uralensis*. (●) Gatunek regularnie obserwowany przez okres trwania badań w większości lasów Beskidu Wyspowego.

Włochatka *Aegolius funereus*. (○) Występowała na całym terenie – na „Tarnawce” osobniki słyszano 20.02.05, 22.03.05 i 24.03.05 (Komisja Faunistyczna nr. 8374 i 8430, 2005 r.). Na „Mogielicy” os. słyszano 29/30.10.04, 23/24.09.05, 25.03.05 i 16.04.05, a także 1 os. w Pieninkach 22.10.05.

Sóweczka *Glaucopteryx passerinum*. (○) Obserwowana na „Mogielicy”, osobniki słyszano 29/30.10.04, 9.10.05, 27.08.05, 2.03.05, 23/24.09.05 i 30.10.05. 1 os. zaniepokojony stwierdzony był także na „Tarnawce” 16.04.05 (Komisja Faunistyczna nr. 8429, 2005 r.).

Puchacz *Bubo Bubo*. (●) Występował na „Mogielicy”: 2 os. słyszone z sąsiednich terytoriów 29/30/10.04, 1 os. 25.03.05 i 1-2 młodociane osobniki odzywające się 23/24.09.05. Jedno stanowisko w Pieninkach, gdzie słyszany był 1 os. 25.03.05 i 16.04.05.

Pójdźka *Athene noctua*. (○) Występowała bardzo nielicznie, wnikając wzdłuż dolin rzecznych – najwyżej w Pieninkach. Obserwowana kilkakrotnie w okresie badań nad „Tarnawką”.

Zimorodek *Alcedo atthis*. (○) Jego stanowiska znajdowały się nad Stradomką, Tarnawką i Łososiną. Zimuje na niezamrażających odcinkach rzek.

Dzięcioł syryjski *Dendrocopus syriacus*. (○) Występował nielicznie w sadach i zadrzewieniach na pograniczu Pogórza

Wiśnickiego (obserwowany m.in. w Kępanowie, Słupi i Stróży).

Dzięcioł białogrziety *D. leucotos*. (○) Występował na całym obszarze w starych fragmentach lasów, także na „Tarnawce”, gdzie obserwowano osobniki 29.01.05, 9.04.05 i 24.09.05.

Dzięcioł trójpalczasty *Picoides tridactylus*. (○) Stwierdzony jedynie lokalnie na „Mogielicy”. Pojedyncze osobniki obserwowano 20.09.01, 11.02.02, 28.02.05, 28.05.05, 30.06.05 i 3.12.05.

Siwerniak *Anthus spinoletta*. (●) Występował na: Mogielicy (4- 6 par); Ćwilinie (4 pary) oraz Jasieniu i Łopieniu (po 2-3 pary), zasiedla polany powyżej 900 m n.p.m. (Kajtoch, Piestrzyńska-Kajtoch 2005b).

Pluszcz *Cinclus cinclus*. (○) Pojedyncze pary występowały na Łososinie (w Pólrzeczkach, Jurkowie i Dobrej), na Dziadówce, Mszance, Kamienicy i na Tarnawce w Tarnawie.

Płochacz hałny *Prunella collaris*. Zalatyje lub możliwie lęgowy – 1 os. widziany na Mogielicy 12.08.05 i 9.10.05.

Drożdżik *Turdus iliacus*. (*) Obserwowany na „Mogielicy” – 1 os. 30.06.05. Regularnie i licznie przelotny, zimuje – na „Tarnawce” stado 28.02.05 i 1 os. w Chyszówkach 29.12.05.

Drozd obroźny *Turdus torquatus*. (○) Gatunek stosunkowo pospolity. Na „Tarnawce” obserwowany 1 os. 3.10.04. oraz pary w 2005 r. Jest to prawdopodobnie najniższe położone miejsce gniazdowania tego gatunku w Karpatach (400-450 m n.p.m.).

Pokrzewka jarzębata *Sylvia nisoria*. (*) Śpiewającego samca obserwowano na Jasieniu 29.06.05. Byłoby to najwyższe położone stanowisko w Karpatach (1050 m n.p.m.).

Orzechówka *Nucifraga caryocatactes*. (○) Występowała w lasach powyżej 500 m n.p.m., nie stwierdzona jedynie na „Tarnawce”, gdzie pojawia się zimą – 1 os. 30.01.05.

Czczotka *Carduelis flammea cabaret*. (○) Na „Mogielicy” obserwowano parę ptaków w lecie 2001 r. oraz 1-2 śpiewające samce w 05-06.2005 r. Przelotne i zimujące (X-XI) licznie czczotki należą zarówno do *C. f. cabaret* jak i *C. f. flammea*.

Ortolan *Emberiza hortulana*. (*) Śpiewającego samca słyszano 22.05.01 pod Msząną Górną na wys. ok. 600 m n.p.m..

W trakcie przelotów i w zimie stwierdzono dodatkowo następujące gatunki: kormoran *Phalacrocorax carbo* (8 os. nad Jasieniem 31.10.05 (S. Beuch)); gegawa *Anser anser* (stado nad

Mogielićą 30.10.04); gadożer *Circaetus gallicus* (1 os. nad Łopieniem 27.09.01. (Komisja Faunistyczna nr 6987, 2002 r.)); błotniak łąkowy *Circus pygargus* (2 os. pod Ćwilinem 30.04.04 (K. Nowak)); błotniak stawowy *C. aeruginosus* (2 samice nad Tarnawką 26.03.05); myszołów włochaty *B. lagopus* (1 os. na „Tarnawce” 30.01.05); sokół wędrowny *F. peregrinus* (1 os. młodociany na „Tarnawce” 26.03.05); drzemlik *F. columbarius* (1 samica w Pieninkach 23.10.05); żuraw *Grus grus* (klucze przelatują regularnie jesienią (X-XI), również nocą); białorzotka *Oenanthe oenanthe* (1 samiec nad Tarnawką 28.03.05 i 1 samiec pod Mogielicą 9.10.05); jemioluszką *Bombycilla garrulus* (regularnie przelotna i zimująca na całym obszarze); rzepołuch *C. fluviatilis* (kilka os. w Pieninkach 23.10.05).

Pozostałe gatunki lęgowe lub prawdopodobnie lęgowe: krzyżówka *Anas platyrhynchos*; jastrząb *Accipiter gentili*; krogulec *A. nisus*; myszołów zwyczajny *Buteo buteo*; bażant *Phasianus colchicus*; przepiórka *Coturnix coturnix*; kuropatwa *Perdix perdix*; derkacz *Crex crex*; słonka *Scolopax rusticola*; kukulka *Cuculus canorus*; siniak *Columba oenas*; grzywacz *Columba palumbus*; turkawka *Streptopelia turtur*; sierpówka *Streptopelia decaocto*; puszczyk *S. aluco*; sowa uszata *Asio otus*; jerzyk *Apus apus*; lelek *Caprimulgus europaeus*; dzięcioł duży *Dendrocopus major*; dzięcioł średni *D. medius*; dzięcioł mały *D. minor*; dzięcioł czarny *Dryocopus martius*; dzięcioł zielonosiwy *P. canus*; dzięcioł zielony *Picus viridis*; skowronek borowy *Lullula arborea*; skowronek polny *Alauda arvensis*; dymówka *Hirundo rustica*; oknówka *Delichon urbica*; świergotek drzewny *A. trivialis*; świergotek łąkowy *A. pratensis*; pliszka górską *Motacilla cinerea*; pliszka siwą *Motacilla alba*; pliszka żółtą *M. flava*; strzyżyk *Troglodytes troglodytes*; kos *Turdus merula*; kwiczoł *T. pilaris*; śpiewak *T. philomelos*; paszkot *Turdus viscivorus*; rudzik *Erithacus rubecula*; słowik szary *Luscinia luscinia*; pleszka *Phoenicurus phoenicurus*; kopciuszek *P. ochrorus*; pokląskwa *Saxicola rubetra*; kłaskawka *S. torquata*; strumieniówka *L. fluviatilis*; łożówka *Acrocephalus palustris*; pokrzewka ogrodowa *Sylvia borin*; pokrzewka czarnołbista *S. atricapilla*; cierniówka *S. communis*; piegża *S. curruca*; pierwiosnek *Phylloscopus collybita*; piecuszek *P. trochilus*; świstunka *P. sibilatrix*; zaganiacz *Hippolais icterina*; muchołówka żałobna *Ficedula hypoleuca*;

mucholówka mała *Ficedula parva*; mucholówka szara *Muscicapa striata*; mucholówka mała *Ficedula parva*; mysikrólik *Regulus regulus*; zniczek *Regulus ignicapillus*; raniuszek *Aegithalos caudatus*; sikora bogatka *Parus major*; sikora modra *P. caeruleus*; sikora sosnowka *P. ater*; sikora uboga *P. palustris*; sikora czarnogłówna *P. montanus*; sikora czubata *Parus cristatus*; pełzacz leśny *Certhia familiaris*; pełzacz ogrodowy *C. brachydactyla*; kowalik *Sitta europaea*; gąsiorek *Lanius collurio*; gawron *Corvus frugilegus*; wrona *C. corone*; kruk *Corvus corax*; kawka *C. monedula*; sroka *Pica pica*; sójka *Garrulus glandarius*; szpak *Sturnus vulgaris*; wilga *Oriolus oriolus*; mazurek *Passer montanus*; wróbel *P. domesticus*; szczygieł *Carduelis carduelis*; czyżyk *C. spinus*; gil *Pyrrhula pyrrhula*; grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*; krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*; zięba *Fingilla coelebs*; kulczyk *Serinus serinus*; dzwonec *Carduelis chloris*; makolągwa *C. cannabina*; trznadel *Emberiza citrinella*.

W literaturze (Walasz, Mielczarek 1992, Walasz 2000) dodatkowo podawane jako lęgowe z tego obszaru są następujące gatunki: perkozek *Tachybaptus ruficollis*, bączek *Ixobrychus minutus*, rybitwa czarna *Chlidonias nigra*, dudek *Upupa epos*, krętogłów *Jynx torquilla*, dzierlatka *Galerida cristata*, brzegówka *Riparia riparia*, rokitniczka *A. schoenobaenus* i srokoz *L. excubitor*. Jednakże obecnie występowanie wymienionych gatunków wodno-błotnych jest wątpliwe z uwagi na brak odpowiednich biotopów. Jako zimujące wymieniane są także: łyska *Fulica atra* i śmieszka *Larus ridibundus*

Dyskusja

Ptaki występujące na terenie Beskidu Wyspowego to głównie gatunki charakterystyczne dla regla dolnego, a także regla górnego (dzięcioł trójpalczasty), piętra subalpejskiego (siwerniak i płochacz halny) i górskich rzek (pliszka górska i pluszcz). Gatunki terenów otwartych, wodno-błotne oraz synantropijne są reprezentowane stosunkowo nielicznie. Przeprowadzone badania wzbogaciły dotychczasową wiedzę o awifaunie lęgowej tego obszaru o 15 gatunków w stosunku do danych literaturowych (Walasz, Mielczarek 1992). Podkreślić należy gnieźdzenie się na tym terenie dużej liczby gatunków ptaków szpo-

niastych *Falconiformes* (9), sów *Strigiformes* (8), dzięciołów *Piciformes* (wszystkie polskie) i grzebiących *Galliformes* (wszystkie polskie). Przedstawiona awifauna „Mogielicy” jest zbliżona do zespołu ptaków Gorców (Głowaciński 1991). Na „Mogielicy” stwierdzono 109 gatunków ptaków, w tym 105 lęgowych, co jest liczbą nieco wyższą niż podawana dla Gorczańskiego PN (około 80 gatunków lęgowych – Gromadzki i in. 1994). Różnice występują głównie w ilości i zagęszczeniach par (lub osobników) niektórych gatunków. Populacje, zwłaszcza rzadkich gatunków leśnych (bocian czarny, jarząbek, głuszec oraz dzięcioły: białogrzbiety i trójpalczasty), występujące w Beskidzie Wyspowym są ok. 2 razy mniej liczne i bardziej rozproszone niż w Gorcach (Głowaciński 1991). Z kolei ptaki drapieżne (trzmiełojad i myszołów) są 2-3 krotnie liczniejsze. W przypadku puszczyka, puszczyka uralskiego, puchacza, dzięcioła czarnego i siwerniaka liczebności są porównywalne. Na „Tarnawce” skład awifauny jest pośredni między specyficznym dla Beskidów, a charakterystycznym dla Pogórza (Kajtoch 2002). Stwierdzono tu 116 gatunków w tym 105 lęgowych, a więc podobnie jak na Pogórzu (Kajtoch 2002). Na „Tarnawce” brakuje niektórych gatunków górskich (siwerniak) i leśnych (orlik krzykliwy, puchacz, głuszec, cietrzew, orzechówka), a za to występują nieliczne gatunki wodne (np. nurogęś, czajka). Zestawiając zagęszczenia wybranych gatunków między „Tarnawką” a Pogorzem Wielickim (Kajtoch 2002) można stwierdzić, że są one do siebie zbliżone. Występują tu nieobecne na Pogórzu: sóweczka i pluszcz, leśne gatunki są częstsze (włochatka, jarząbek, dzięcioł białogrzbiety) a związane z krajobrazem rolniczym są rzadsze.

Na szczególne podkreślenie zasługuje 13 gatunków ptaków lęgowych w Beskidzie Wyspowym wymienianych w *Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt* (Głowaciński 2001): orzełek, orzeł przedni, orlik krzykliwy, głuszec, cietrzew, puszczyk uralski, włochatka, sóweczka, puchacz, dzięcioły białogrzbiety i trójpalczasty, czeczotka i być może płochacz halny. Występujące na „Mogielicy” populacje głuszca i cietrzewia są jedynymi stanowiskami tych gatunków w całym Beskidzie Wyspowym. Oba gatunki były podawane z tego terenu w latach 80-tych XX w. (Głowaciński 1991, Kamieniarz 2002). Głowaciński wymieniał wtedy kilka kogutów głuszca z Mogielicy i Łopienia.

Wykazanie tutaj czterech rzadkich gatunków sów leśnych: puchacza, puszczyka uralskiego, włochatki i sóweczki, nie podawanych dotąd w literaturze (Walasz, Mielczarek 1992, Walasz 2002), znacząco poszerza wiedzę o awifaunie Beskidu Wyspowego. Sowy synantropijne (pójdzka, płomykówka) były dawniej rozpowszechnione m.in. pod Mszaną Dolną (Tomiałojć, Stawarczyk 2003, Walasz, Mielczarek 1992, Walasz 2002). Obecnie są dużo rzadsze.

Awifauna Beskidu Wyspowego w okresie przelotów i w zimie jest stosunkowo uboga w porównaniu z sąsiednimi pogórzami i doliną Raby (Kajtoch 2002), dotyczy to głównie gatunków wodno-błotnych. Przez Beskid Wyspowy ciągną głównie stada ptaków wróblowych, żurawi i gęsi. Spotykane są też tak rzadkie gatunki jak gadożer, błotniak łąkowy i sokół wędrowny. W okresie zimowym występują tu rzadkie, osiadłe gatunki: kuraki leśne, sowy i dzięcioły.

Do chwili obecnej Beskid Wyspowy poza kilkoma rezerwatami nie jest objęty ochroną. Z uwagi na bogatą awifaunę tego obszaru oraz inne walory przyrodnicze (wiele rzadkich gatunków zwierząt i roślin (Kajtoch, dane niepubl.), dobrze zachowane środowiska i krajobrazy) celowe byłoby utworzenie Parku Krajobrazowego Beskidu Wyspowego. Masyw Mogielicy i Jasienia powinien być włączony do sieci Natura 2000 oraz mógłby zostać częścią Gorczańskiego PN. Dodatkowo kilka miejsc (fragmenty masywu Mogielicy, przełomu Tarnawki i Pieninek Skrzydlańskich) szczególnie istotnych dla zachowania tutejszej awifauny wymaga ochrony w formie rezerwatów. Istnieje poważne zagrożenie dla zachowania awifauny tego obszaru. Na Mogielicy nad wsią Słopnice ma powstać kompleks narciarski. Inwestycja ta zniszczy środowiska bytowania wielu rzadkich i zagrożonych gatunków ptaków w tym najprawdopodobniej spowoduje wymarcie jedynych w okolicy populacji głuszcza i cietrzewia. Wpływ wyciągu będzie się rozciągał na cały masyw i jego otoczenie co w znaczący sposób zuboży bioróżnorodność Beskidu Wyspowego.

W przypadku sóweczki i włochatki akceptacji Komisji Faunistycznej wymagały jedynie stwierdzenia z pogranicza Beskidu Wyspowego i Pogórza Wiśnickiego („Tarnawka”). Obserwacje z „Mogielicy” jako

mieszczące się w zasięgu tych gatunków w Karpatach nie wymagały akceptacji (konsultowano to pisemnie z prof. Stawarczykiem z KF).

SUMMARY

Avifauna of central part of the Beskid Wyspowy Mts – proposition of protection

This paper presents breeding, migratory and wintering birds in Beskid Wyspowy Mts (Polish Carpathian Mts). These mountains consist of isolated afforested peaks with agricultural areas between them. In 2000-2005 years ornithological studies were carried out in the center area of Beskid Wyspowy Mts, especially in two test areas: Mogielica and Jasień massif “Mogielica” (about 40 km²) and Tarnawka gorge “Tarnawka” (about 10 km²). Both of them consist of semi-natural beech-fir, spruce and alder forests, high mountain clearings, river valleys, pastures and parts of adjoining villages. Research was focused on description of breeding birds and on environments and places which should be protected and are important for birds. The number of 140 bird species were observed in Beskid Wyspowy Mts, about 117-129 species were breeding or possibly breeding there. Most of species inhabited mountains forests. There is breeding many species of *Falconiformes* (9), *Strigiformes* (8), *Piciformes* (10) and *Galliformes* (6). 14 species which breed here are very rare and threat in Poland (*Polish Red Data Book of Animals*): *Hieraaetus pennatus*, *Aquila pomarina*, *A. chrysaetos*, *Tetrao urogallus*, *T. tetrix*, *Strix uralensis*, *Aegolius funereus*, *Glaucidium passerinum*, *Bubo bubo*, *Dendrocopos leucotos*, *Picoides tridactylus*, *Anthus spinoletta*, *Carduelis f. cabaret* and possibly *Prunella collaris*. In the border with Foothills breeds only Polish mountain subpopulation of goosanders. During migration and wintering not many species were observed there; e.g. *Circaetus gallicus*, *Circus pygargus* and *Falco peregrinus* migrate there. Although Beskid Wyspowy Mts has not been protected yet, it deserve to be a Landscape Park. Mogielica and Jasien massif should be a part of Gorce National Park and Nature 2000 system. Special protected areas like reserves should be formed in Mogielica Mt., Tarnawka gorge and Pieninki Skrzydlańskie Mts. There is unfortunately project of building ski lift in east slope of Mogielica which may lead to extinction of capercaillie and black grouse populations.

PIŚMIENNICTWO

- Bocheński Z. 1960. *Ptaki Pienin*. Acta zool. cracov. 5 (10): 349-445.
- Bocheński Z. 1970. *Ptaki Babiej Góry*. Acta zool. cracov. 15 (1): 1-59.
- Brożek C. 1980. *Ptaki Gorców*. Przyroda Polska (11): 14-15.
- Domaszewski A., Kartanas E., Lenartowski Z., Szwagrzak A. 1984. *Zarys metodyki liczenia sów*. Biuletyn KNB UW, Warszawa.
- Głowaciński Z. 1991. *Ekologiczny zarys awifauny zlewni Kamienicy w Gorcach i Beskidzie Wyspowym (Karpaty Zachodnie)*. Ochrona Przyrody 49 (II): 175-196.
- Głowaciński Z. 2001. *Polska Czerwona Księga Zwierząt. Kręgowce*. PWRiL, Warszawa.
- Gromadzki M., Dyrzc A., Głowaciński Z., Wieloch M. 1994. *Ostoje ptaków w Polsce*. OTOP. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Gdańsk.
- Kajtoch Ł. 2002. *Awifauna Pogórza Wielickiego i Podgórza Bocheńskiego – zagrożenia i propozycja ochrony*. Chrońmy Przyr. Ojcz. 58 (3): 38-54.
- Kajtoch Ł., Kata K. Piwowar S., Roggenbuck A., Tadeusz P., Wachecki A., Wawręty R., Żelaziński J. 2005. *Ocena wybranych robót hydrotechnicznych finansowanych z pożyczki Europejskiego Banku Inwestycyjnego*. Towarzystwo na rzecz Ziemi, Polska Zielona Sieć. Oświęcim-Kraków.
- Kajtoch Ł., Piestrzyńska-Kajtoch A. 2005a. *Zasiedlanie dorzecza Raby przez nurogęsia *Mergus merganser**. Not. Orn. 46 (4): 243-246.
- Kajtoch Ł., Piestrzyńska-Kajtoch A. 2005b. *Występowanie siwerniaka *Anthus spinoletta* w Beskidzie Wyspowym*. Not. Orn. 45 (3): 189-191.
- Kamieniarz R. 2002. *Cietrzew. Monografie przyrodnicze*. Wyd. Lubuski Klub Przyrodników, Świebodzin.
- Kondracki J. 2000. *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa.
- Polski Atlas Ornitologiczny (PAO). 1988. Komunikat nr 4. *Interpretacja kryteriów łęgowości i zmiany w tabeli kryteriów*. Stacja Ornitologiczna IŻ PAN.
- Tomiałojć L. 1980. *Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków łęgowych*. Not. Orn. 21 (1-4): 33-54.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. *Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany*. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Walasz K. (red.). 2002. *Atlas ptaków zimujących Małopolski*. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Kraków.
- Walasz K., Mielczarek P. (red.). 1992. *Atlas ptaków łęgowych Ma-*

łopolski 1985-1992. Biol. Silesiana, Wrocław.

Ryc. 1. Położenie powierzchni badawczych w Beskidzie Wyspowym. a – zalesione szczyty, b – kontrolowana środkowa część Beskidu Wyspowego, c – granice powierzchni – Localization of research areas in Beskid Wyspowy Mts. a – afforested mountains, b – monitored center part of Beskid Wyspowy Mts, c – border of two precisely studied areas.